

ERGONÓMIA A PREVENČIA PORÚCH ZDRAVIA

K prvým kontaktom s dopadmi pokračujúcej priemyselnej revolúcie na zamestnancov som sa stretol pri práci na oddelení Ergonómie a dizajnu vo Výskumnom ústave mechanizácie a automatizácie (VÚMA) v Novom Meste nad Váhom, neskôr aj na Ústave preventívnej a klinickej medicíny (ÚPKM) v Bratislave a tiež v rámci spolupráce so SZÚ v Prahe. V roku 1996 ma vybrali na jednosemestrálne štúdium na Univerzite v Iowe (ďalej UI), organizované v rámci programu Národného ústavu hygieny (NIH) v USA zameraného na pomoc pre štáty strednej a východnej Európy pre oblasť verejného zdravotníctva v období prístupu do Európskej únie. Tento program sa realizoval v podobe grantu cez Fogartyho nadáciu a umožňoval vybraným špecialistom

pracujúcim v oblasti verejného zdravotníctva absolvovať jednosemestrálne štúdium na UI (Department of Occupational and Environmental Health) zamerané na zdravotné vplyvy prostredia, vybrané kapitoly z preventívneho pracovného lekárstva, epidemiológiu a tiež ergonómiu. Šlo tu o vytvorenie podmienok pre spoločné výskumy so zahraničnými partnermi. Prvý takýto turnus prebehol v zimnom semestri roku 1996.

Ako absolventi tohto štúdia sme dostali možnosť oboznámiť sa s fungovaním verejného zdravotníctva zameraného na prevenciu chorôb súvisiacich s prácou v podnikoch v USA v procese rozbiehajúceho sa procesu „Priemyslu 4.0“ (t.j. štvrtej priemyselnej revolúcie).

Toto uľahčilo pochopenie procesov, ktoré vznikali v oboch štátoch rozdeleného Československa. Na rozdiel od ostatných štátov bola v Československu tradícia oddelenia inštitúcií bezpečnosti práce a preventívne zameraného verejného zdravotníctva, ktoré sa na úrovni podnikov spájali cez podnikových lekárov a bezpečnostných technikov. Nežná revolúcia priniesla slobodnú voľbu lekára, čo vytlesnilo lekárov z podnikov a tým významne narušilo priamu spoluprácu špecialistov oblasti preventívneho pracovného lekárstva a bezpečnosti práce v podnikovej praxi, ktorá sa v zahraničí realizuje ústavmi označovanými ako „Health and Safety Institutes“. Na prekonanie tohto problému sme v spolupráci s kolegami z UI navrhli, v rámci vtedajšej výzvy agentúry APVV na prihlasovanie spoločných slovensko-amerických projektov, projekt zameraný na overenie poznatkov z osvedčených preventívne zameraných podnikových programov účastníckej ergonómie. Uvedený projekt sme realizovali v prevádzkach 18 podnikov. Výsledkom bol všeobecný model ergonomického programu pre stredne veľké podniky na Slovensku, ktorý sme nazvali modelom HCS 3E. Tento model bol potom rozpracovávaný pre konkrétne podniky. V druhom roku riešenia tohto projektu došlo dekrétom ministra zdravotníctva k zrušeniu ÚPKM a tým aj oddelenia ergonómie s laboratóriom.

V uvedenom čase došlo aj k zrušeniu Štátnych zdravotných ústavov na Slovensku a ich premene na Regionálne úrady verejného zdravotníctva. Obmedzili sa výskumné aktivity verejného zdravotníctva zamerané na prípravu špecifickej slovenskej legislatívy. Tým sa strácajú aj podmienky pre odbornú diskusiu k úpravám legislatívy a tak často dochádza k preberaniu zahraničných predpisov a noriem. V súčasnosti nám dokonca hrozí, že vďaka politickému tlaku budú určovať obsah našej legislatívy veľké zahraničné firmy. Ubúdajú snahy v oblasti prevencie ťažkostí a chorôb súvisiacich s prácou, stúpa záujem o diagnostiku chorôb. Je to chyba, lebo keď už je diagnostikovaná choroba z povolania, tak ako je to bežné v zahraničí, nastáva možnosť žalovania takéhoto podniku jeho zamestnancami. Tento trend je nepríjemný najmä v súvislosti s postupujúcim procesom „Priemyslu 4.0“, v rámci ktorého ubúdajú pracoviská s manuálnou prácou, ľudí postupne nahrádzajú automaty. Už aj v masmédiách sa pripustilo, že v dohľadnej dobe sa počíta s masívnejším prepúšťaním zamestnancov z dôvodu postupu automatizácie. Tento prechodný proces sa v súčasnosti realizuje na úkor kvality pracovných podmienok človeka z hľadiska prevencie chorôb súvisiacich s prácou. Dochádza tu k „zoštiehľovaniu“ počtu pracovných úkonov pri vysokom pracovnom tempe, čím sa strácajú možnosti pre sebarealizáciu a spokojnosť s prácou u zamestnancov. Pribúda monotónia a presýtenie prácou so všetkými negatívnymi dopadmi na zdravie a bezpečnosť práce. Pritom existujú technické možnosti, ako zamestnancom pomôcť a uľahčiť prechod na automatické výrobné systémy. V súčasnosti pokračujeme v riešení uplatňovania preventívne zameraných ergonomických programov v podnikoch v rámci projektov VEGA č. 1/0235/17 a č. 1/101/18.

V rámci preventívneho pracovného lekárstva na Slovensku a pravdepodobne aj v Českej republike bude potrebné viac sa zamerať na prevenciu a realizovať detailnejšie štúdiá a výskumy pre legislatívne účely s využitím epidemiologických metód pri príprave odborných argumentov na diskusie s legislatívcami, podnikateľmi a politikmi.

Doc. RNDr. Karol Hatlar, CSc.

Ústav priemyselného inžinierstva a manažmentu, Slovenská technická univerzita, Bratislava, MTF so sídlom v Trnave